

Myśliński, Jerzy

Prasa lubelska : tradycje i współczesność

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 19/1, 122-126

1980

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PRASA LUBELSKA — TRADYCJE I WSPÓŁCZESNOŚĆ

W dniach 12—13 III 1979 r. odbyła się w Lublinie sesja naukowa, której celem była charakterystyka prasy lubelskiej od początku XIX stulecia po dzień dzisiejszy. Miała ona znaczenie nie tylko regionalne; wszak prasa lubelska w kilku okresach historycznych odgrywała rolę szerszą niż tylko lokalna, że przypomnimy tylko epokę II wojny światowej (prasa konspiracyjna), PKWN, a wcześniej okres I wojny światowej, kiedy Lublin osiągnął pozycję drugiego po Warszawie ośrodka politycznego w Królestwie Polskim.

Główny wysiłek w organizację i naukowe przygotowanie sesji włożyły instytucje naukowe i dziennikarskie Lublina, w szczególności instytutu Historii i Nauk Politycznych UMCS oraz dziennikarze skupieni w miejscowym oddziale SDP i unikalnym Lubelskim Towarzystwie Przyjaciół Prasy, Radia i TV, a także w Wydawnictwie Lubelskim RSW Prasa—Książka—Ruch. Spoza Lubelszczyzny w przygotowaniu sesji wziął udział Instytut Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego, reprezentowany przez zespół prof. dr hab. Aliny Słomkowskiej. Nadto merytorycznie w przygotowaniu sesji uczestniczyły Zakład Bibliotekoznawstwa WSP w Krakowie oraz Pracownia Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego XIX i XX w. IBL PAN i inne ośrodki oraz biblioteki naukowe.

Organizatorzy nadali sesji wysoką rangę społeczną; w jej pracach wzięli udział: całe kierownictwo wojewódzkiej instancji partyjnej oraz goście z Warszawy, pracownicy KC PZPR, redaktor naczelny „Trybuny Ludu”, a zarazem prezes SDP — Józef Barecki. Zaproszono działaczy politycznych, dziennikarzy i drukarzy — twórców prasy „Polski lubelskiej” — którzy podzielili się z uczestnikami sesji swoimi wspomnieniami. Miejskowe biblioteki naukowe przygotowały dwie ciekawe wystawy: lubelskiej prasy informacyjno-politycznej oraz literackiej.

Naukowy program sesji realizowano w trzech odrębnych sekcjach: prasa lubelska do 1939 (A), w latach 1939—1944 (B) oraz po 1945 r. (C), których pracom kierunek nadały referaty plenarne. Autorką analitycznego przeglądu prasy lubelskiej od czasów najdawniejszych po 1939 r. była mgr A. K. Gromek (Lublin). Dzieje prasy lubelskiej w latach

1928—1939 na tle polskiej prasy prowincjonalnej, z rozległymi uwarunkowaniami społeczno-politycznymi, omówił dr A. Notkowski z Pracowni Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego IBL PAN. W analogicznym ujęciu porównawczym dzieje prasy konspiracyjnej na tym terenie przedstawił doc. dr hab. Jerzy Jarowiecki z WSP w Krakowie, zaś historię prasy lubelskiej w Polsce Ludowej zreferowali we wspólnym wystąpieniu red. A. Leszek Gzella (Lublin) i prof. A. Słomkowska. Charakterystykę poszczególnych tytułów ukazujących się współcześnie w Lublinie zaprezentowali w końcowej części obrad plenarnych redaktorzy naczelni miejscowych gazet i czasopism.

Sekcja A, którą kierował doc. dr hab. J. Myśliński (Warszawa), obejmowała wyjątkowo szeroki odcinek chronologiczny w dziejach prasy lubelskiej. Podczas jej obrad wygłoszono streszczenia 10 referatów i komunikatów naukowych (pełne ich teksty były udostępnione uczestnikom wcześniej). Dr J. Skarbek z KUL ciekawie wypowiadał się o „Kurierze Lubelskim” Czyńskiego z okresu powstania listopadowego. Mgr D. Bieniaszkiewicz scharakteryzowała treści i tendencje „Kuriera Lubelskiego”, wydawanego od 1906 r. O nie zrealizowanych inicjatywach prasowych w Lublinie na początku XX w. mówiła A. K. Gromek. Początki lubelskiej prasy socjalistycznej przypomniał J. Myśliński, zaś wyniki swoich badań nad prasą lubelską okresu I wojny światowej przedstawiła mgr A. Garlicka z Pracowni Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego IBL PAN. Z. Spaczyński omówił dzieje drukarstwa prasowego w Tomaszowie Lubelskim. Pozostałe referaty i komunikaty traktowały o okresie międzywojennym: dr M. Meglicka z Centralnego Archiwum KC PZPR mówiła o lubelskiej prasie komunistycznej, doc. dr hab. M. Fuks z Żydowskiego Instytutu Historycznego zreferował dzieje prasy żydowskiej w Lublinie, A. L. Gzella scharakteryzował konfiskaty prasy lubelskiej na początku lat trzydziestych, zaś mgr A. Sadowski — problematykę stosunków polsko-niemieckich na łamach „Głosu Lubelskiego” w połowie lat trzydziestych. Dyskutowano żywo, odrębnie nad każdym referatem. W oparciu o nowo przebadane źródła archiwalne dyskutanci uzupełniali treści referatów, spierali się na temat oceny kierunku politycznego i zasięgu poszczególnych tytułów, informowali o podjętych w swoich ośrodkach badaniach nad prasą, pracach dokumentacyjno-bibliograficznych itd.

W sekcji B toczyła się dyskusja wokół problemów prasy konspiracyjnej lat 1939—1944 na Lubelszczyźnie. Wprowadzenie do dyskusji stanowił referat J. Jarowieckiego, przedstawiony na plenarnym posiedzeniu w pierwszym dniu obrad. Dyskusją kierowali J. Jarowiecki i doc. dr hab. Zygmunt Mańkowski (UMCS Lublin). Rozwinięciem niektórych tez referatu głównego były wcześniej przygotowane, powielone i udostępnione uczestnikom materiały, w których poszczególni autorzy przedstawiali fragmenty swych prac. Były to: „Z badań nad polską

prasą konspiracyjną. Stan badań, potrzeby, źródła, metody” (dr S. Lewandowska — Warszawa), „Lubelska prasa konspiracyjna” (doc. dr hab. Z. Hirsz), „Prasa konspiracyjna w źródłach niemieckich” (Z. Mańkowski), „Prasa konspiracyjna w obwodzie kraśnickim (1939—1944)” (doc. dr hab. S. Surdacki — UMCS Lublin), „»Nowy Głos Lubelski« 1940—1944” (mgr E. Borak — UMCS Lublin), „»Nowy Głos Lubelski« — »Goniec Krakowski«. Studium porównawcze” (mgr W. Wójcik — WSP Kraków), „Treści literackie zawarte w podziemnych pismach ludowych ukazujących się na Lubelszczyźnie” (mgr B. Pietrzyk — WSP Kraków), „Prasa konspiracyjna Rzeszowa i Lublina. Studium porównawcze” (dr Z. Sokół — WSP Kraków), „Druki ulotne lewicy konspiracyjnej na Lubelszczyźnie w latach wojny i okupacji” (dr hab. E. Olszewski — MINP Lublin), „Straty dziennikarzy i drukarzy lubelskich w okresie II wojny światowej” (A. K. Gromek). W czasie dyskusji wiele uwagi poświęcono problemom metodologicznym badań nad prasą konspiracyjną. Żywe zainteresowanie wzbudził tu referat dr Lewandowskiej, w którym przedstawiono główne problemy metodologiczne, jako kontynuację dyskusji na ogólnopolskiej sesji pt. „Polska prasa konspiracyjna i początki prasy Polski Ludowej”, która odbyła się w dniach 20—21 XI 1978 r. w Ameliówce k. Kielc. Na odnotowanie zasługują wystąpienia Z. Mańkowskiego, J. Jarowieckiego, J. Marszałka, którzy zwrócili uwagę na fakt, że obecne wyniki badań, chociaż nie obejmujące jeszcze wszystkich ukazujących się tytułów w latach 1939—1945 (bowiem lista ich ciągle wzrasta) oraz informacji o redaktorach czy kolporterach pism, mogą stanowić wystarczającą podstawę do podejmowania prób kompleksowego ujęcia i przeprowadzenia tematycznej analizy zawartości prasy konspiracyjnej tak ogólnopolskiej, jak i terenowej. Powstała więc potrzeba uściślenia metod badawczych na podstawie istniejącego stanu wiedzy metodologicznej.

Referat „Lubelska prasa konspiracyjna”, zaprezentowany przez Z. Hirsza, stanowił rozwinięcie i weryfikację niektórych tez wygłoszonych uprzednio na konferencji w Ameliówce. Charakterystyki prasy konspiracyjnej w obwodzie kraśnickim dokonał S. Surdacki, sam biorący udział w działalności wydawniczej podczas okupacji. Dwa podobne tematycznie wystąpienia: E. Borak i W. Wójcik wzbudziły ożywioną dyskusję na temat zamierzonej i faktycznej funkcji propagandowej prasy „gadzinowej”, w której wyniku postanowiono poszerzyć zakres badań nad tą prasą w celu jednoznacznego ustalenia jej oddziaływania na społeczeństwo w okupowanym kraju (J. Jarowiecki, Z. Mańkowski, J. Marszałek).

Wśród licznych opracowań na temat tajnej prasy występuje wyraźny brak pełniejszej informacji o twórczości literackiej, a przecież sporo miejsca w gazetkach konspiracyjnych przeznaczano na publikowanie utworów poetyckich — zasygnalizowała B. Pietrzyk. Z. Sokół, omawia-

jąc prasę konspiracyjną Rzeszowa i Lublina, stwierdziła, że trudno jest porównywać aktywność wydawniczą podczas okupacji obu tych terenów, ponieważ inna była ich przeszłość historyczna, tradycje i obyczaje, a nawet układ i struktura administracyjna. W nawiązaniu do referatu A. K. Gromek wskazano (J. Marszałek) na potrzebę sporządzenia dokładnej listy nazwisk dziennikarzy i drukarzy lubelskich, którzy ponieśli śmierć podczas II wojny światowej. O drukach ulotnych lewicy konspiracyjnej na Lubelszczyźnie w latach wojny i okupacji mówił E. Olszewski, podkreślając, że druk ulotny ściśle był związany z prasowym ośrodkiem wydawniczym i pod względem propagandowo-politycznym pełnił szereg funkcji identycznych jak prasa podziemna: informował, wyjaśniał fakty i zjawiska, przekonywał, apelował, wpływał na kształtowanie postaw odbiorców w myśl założeń programowych konspiracyjnego ośrodka dyspozycyjnego, organizacji czy ugrupowania.

W dyskusji podjęto również problem prasy ukazującej się w obozach koncentracyjnych i jenieckich (J. Wnuk, J. Jarowiecki). Interesującą relację o charakterze wspomnieniowym przedstawił J. Wnuk, były więzień obozu jenieckiego.

Wprowadzeniem do tematyki, którą zajmowała się Sekcja C, był referat A. Słomkowskiej i A. L. Gzelli „Elementy rozwoju prasy lubelskiej na tle prasy PRL (1944—1979)”, wygłoszony w trakcie obrad plenarnych. Sekcji przewodniczyli: Alina Słomkowska i doc. dr hab. Albin Koprukowniak (MINP Lublin). W pierwszym dniu uczestniczący w pracach sekcji wysłuchali sześciu wystąpień. Zapoczątkował je Z. Mańkowski komunikatem „Determinanty polityczno-społeczne i tendencje w prasie PKWN”, w którym na tle różnic polityczno-społecznych istniejących między rewolucją w Rosji a jej odbiciem w Polsce ukazane zostały uwidaczniające się w prasie PKWN tendencje mające na celu przyciągnięcie szerokich mas poprzez wykazywanie celowości i niezbędności przemian. Do ważniejszych zadań tej prasy należały także: podsycanie nastroju euforii wywołanej odzyskaniem niepodległości, nawiązywanie do tradycji narodowych ze słabymi tendencjami do ich przewartościowań, podjęcie problemu granic, zwłaszcza granicy wschodniej, budzenie przyjaźni i ufności do ZSRR.

Następnie w kolejności wystąpili: Mieczysław Nowak (Lublin): „Gazeta Lubelska» jako pierwszy dziennik wojewódzki w Polsce Ludowej”, mgr Andrzej Krawczyk (UW): „Działalność Resortu Informacji i Propagandy w Lublinie i na Lubelszczyźnie w latach 1944—1947”, mgr Andrzej Kozieł (UW): „Prasa partii ruchu robotniczego w okresie lubelskim (wrzesień 1944 — luty 1945)”, mgr Grażyna Kubicka (UW): „Problematyka ruchu ludowego w prasie w okresie lubelskim”, mgr Jacek Natanson (UW): „Lubelski okres tygodnika »Odrodzenie«”.

W drugim dniu wysłuchano również sześciu wystąpień, po których nastąpiła dyskusja. Z planowanymi przez organizatorów referatami

i komunikatami wystąpili: mgr Lidia Piwońska-Pykało (UW), wygłosiła referat „Początki prasy Polski Ludowej w Lublinie”; mgr Zbigniew Gregorczyk (UW) omówił działalność Jerzego Borejszy w okresie lubelskim; mgr Andrzej Zieliński (UW) przedstawił referat „Początki prasy organizacji młodzieżowych po wyzwoleniu (27 VIII 1944 — 11 II 1945 r.)”, mgr Anna Radczak-Mańkowska (Lublin) wystąpiła z komunikatem „»Sztandar Ludu« jako jeden z najstarszych organów KW PPR w Lublinie w l. 1945—1948”, mgr Alina Piwkowska (UMCS) mówiła na temat „Gazeta zakładowa w Azotach w Puławach »Nasze Sprawy«” jako przykład prasy zakładowej na Lubelszczyźnie”, wreszcie mgr Ewa Bandura (UMCS) dokonała ogólnej analizy zawartości dzienników lubelskich, przedstawiając komunikat „Informacje prasowe na łamach »Sztandaru Ludu« i »Kuriera Lubelskiego« 1976—1977”.

Do ważniejszych wypowiedzi w dyskusji nad wszystkimi wygłoszonymi referatami należały informacje na temat życia codziennego przedstawianego na łamach prasy w Lublinie od lipca 1944 do lutego 1945 r. (mgr Ewa Hejno, mgr Janina Szejkowska — Lublin), uwagi na temat organizacji działalności wydawniczo-księgarskiej, towarzyszącej działalności w zakresie wydawnictw prasowych na wyzwolonych terenach (dr Michał Zięba — WSP Kraków), omówienie sylwetki Karola Kuryluka jako redaktora „Odrodzenia” (dr Ewa Pankiewicz — Warszawa). Szczególnie ciekawe było wystąpienie mgr Urszuli Stosio (WSP Kraków), która podjęła próbę ukazania początków rozwoju prasy na Śląsku, ziemi, która powróciła do macierzy. Prasa ta korzystała niewątpliwie z doświadczeń wielu organizatorów i redaktorów pism i wydawnictw w Lublinie.

Należy z żalem stwierdzić, że obrady przeładowano komunikatami, wskutek czego zbyt mało było czasu na dyskusję na temat generalistów; nie wszystkie referaty-komunikaty uwzględniały też dostatecznie problemy metodologii badań.

Na koniec dodać należy, iż organizatorzy powołali komitet redakcyjny materiałów sesji, którego zadaniem jest przygotowanie do druku referatów, komunikatów oraz głosów w dyskusji.

J.M.
Bożena Pietrzyk
Leszek Zyła